

BALOGH MIHÁLY

Könyvtári kalandozásaim Mexikóban III. rész: a Biblioteca José Vasconcelos

„Jó sorsom egy kedves, volt tanítványom személyében adta meg azt a lehetőséget, amire álomban sem számítottam volna: idén februárban eltölthettem két hetet Mexikóban.” Így kezdődött a mexikói élményeimről szóló beszámoló, még tavaly. Előbb egy iskolai könyvtárban szerzett tapasztalataimról írtam, majd a legrégebb mexikói könyvtárról, a pueblai Palafoxianáról. A sorozatot a Biblioteca José Vasconcelos – mexikói szappanoperákat idéző – „kultúrhistoriái esetleírása” zárja.

I. Az élmény

Péntek reggel van, a tizenkettedik napom Mexikóban. Kicsiny pánik fog el: már csak három napom maradt. Mi férhet bele? A kedvemért készült „európai reggeli” után vendég-látóm, Judit kiadja a jelszót: irány a Biblioteca Vasconcelos! Ilyet még nem láttál! – mondja a zsúfolt metró. Mikor a Buenavista megállóból előkaszálódunk, kiszalad a számon: már hogyan láttam volna! Ez itt a Soroksári úti Nagyvásártelep. De mindjárt be is látom, hogy tévedtem. Ez azért valamivel jobban néz ki, azt meg már le is bontották.

Három hatalmas fémdoboz egymás mellett. Ilyen játékvonatot kapna karácsonyra Gulliver az óriások között, ha volna vonat, meg karácsony. Mire a monstrum tövébe érünk, eltörpülésünk végleges. Nesztelenül nyílik a fotocellás ajtó, s elnyel, mint Jónást a cet. Az előcsarnokban a félhomály az úr – meg az Admirális. Amint villogni kezd a markomban a „digimasina”, tálnyi tányérsapka alól drabális, marcona bajusszal dekorált figura lép elé. Egy merő uniformis az ember, csupa sujtás, és – csupa tiltás. – No foto! Mondja halkán, de vészjóslóan. Mint az amerikai filmekben a banánköztársaság flotta-parancsnoka, aki másodállásában drogbáró és leánykereskedő. Szerintem a mexikói teremőrökről mintázzák ezeket a „filmhősöket”. (Vagy fordítva?) Emberünknek tömött pisztolytáska feszül a tomporán, így azután nem firtatjuk, hogy mi a bánatért nem lehet fényképezni Mexikó legnagyobb nyilvános(!?) könyvtárában. Megkezdjük inkább gyalogtúránkat a végeláthatatlanul hosszú földszinti csarnokban. A bejáratú légtérben egy tizenkét méteres szűrkebálna 137 „alkatrészből” álló csontváza fogadja a látogatókat. Az üzenetét csak találgatjuk: így jár, aki sokat olvas? Vagy aki nem hozza vissza a könyveket? Netán a fotocellás ajtóban elhatalmasodó Jónás – cet „fílinget” hivatott erősíteni?

A bejáratától a séta majdnem háromszáz méteres. Vándorlásunk közben az egyik oldalon gyermekrészlegeket és foglalkoztatókat hagyunk magunk mögött. Egyikből (talán épp az Andersen teremből?) iskolai egyenruhás kisdíákok masíroznak ki. (Az uniformis nagy divat itt!) Felnőtt olvasótereket érünk el, majd meg egy csomó számítógépet a hozzájuk tartozó termi-

nállal, később étteremnyi büféhez érünk, majd a másik oldalon egy óriási terembe kukkantunk be: itt munkaasztalok mellett könyvtárosnak látszó nők, férfiak tüsténkednek – sokan. Döbbenet sejtítem meg, hogy a könyvtár különböző háttérfeladatokat ellátó szakalkalmazottai „egytermes”, közös munkacsarnokban végzik feladataikat. Vándorutunk végét a téres konferenciaterem zárja le. Bekukkantanánk oda is, de sokat nem látunk belőle, teljes a sötétség.

Séta közben, a szokásos, horizontális nézelődést meg-megzavarja a fölfele bámulás ingere. Mindvégig a fejünk fölött lebeg ugyanis ennek a könyvtárnak a legnagyobb (és legvitatottabb) „találmánya”. Mintha valami gigantikus lichthof alján járkálnánk, s a fölöttünk belátható tágas tér tele lenne aggatva valamiféle ketrecekkel, galambdúccokkal. Megint Gulliverrel (vissza)élve: mintha az óriások birodalmának dexion-salgó bemutatótermében járnánk. A csupa fémrács, lebegni látszó kalitkák a könyvek tárolására szolgálnak, csakhogy nem hagyományos könyvtári raktárként ám! Inkább minősíthetjük őket – a könyvtári és a múzeumi rendszer hibridjeként – valamiféle önkiválasztó látványtáraknak. Ezekhez személyesen liftezhet-lépcsőzhet föl az olvasó, hogy kiválassza magának a helyben használandó, vagy éppen kölcsönzésre szánt könyveket. A nem mindennapi látványtól elcsábultan indulunk a fölsőbb régiókba. Az első szint az olvasószolgálat és a tájékoztatás terepe. Itt végre hús-vér könyvtárosokba botlunk. Három egyen blúzós -sálás ifjú hölgy mosolyog ránk egy ovális alakú, körben zárt, munkaasztalt és tájékoztató pultot egyként formázó műtárgy belső teréből. Hogy mit óhajtanánk? Judit beiratkozni és kölcsönözni, én meg – minél többet megtudni a Vasconcelosról.

Az ifjú kolleginák kedvesek, beszédesek. Nem értik, miért kérdezem, hogy szabad-e itt fotózni. Mondom nekik a mélytengeri Admirálist, jót derülnek a kalandomon, meg hogy nem kell a bácsit komolyan venni, mondják még. Aztán egymás szavába vágva sorolják az intézményről szóló tudnivalókat. Elmondják, hogy az ominózus ketrecekben pillanatnyilag félmillió könyv található, de az összes férőhelyük másfélmillió dokumentum. Az olvasók a teljes állományhoz szabadon hozzáférhetnek, kölcsönözhetik és helyben is használhatják. Négyezer ülőhely van az épületben és az udvaron. A használóknak 750 internetes számítógép áll rendelkezésére. A telekommunikációs központjuk hétezer mexikói közkönyvtárral van (pontosabban lesz!) on-line kapcsolatban. Ez a kapcsolati lehetőség a (már létező és működő) Közkönyvtárak Országos Hálózatát „elektronizálja”. Kérdezném a honlapjuk címét, mire egy mutatós prospektust nyomnak a kezembe: ebben minden fontos dolgot megtalálok róluk, a kért címet is.

Megtudjuk még, hogy a már látott gyermek- és ifjúsági könyvtáron kívül vannak itt interaktív kutatói termek, bemutató terek a kiadói újdonságoknak, s az időszakos kiállításoknak, van audiovizuális szekció és idegen nyelvi centrum, van virtuális múzeum, vannak konferenciatermek, meg ott az 520 férőhelyes nagyelőadó-terem. Különös büszkeséggel emlegetik a lányok a pálmafákkal körülölelt büfé-kávézót, a botanikus kertet, meg a szabadtéri olvasóteret, amelyhez persze adódik itt az alkalmas időjárás is – leszámítva az esős évszakot. Megkérdezzük a bálnát is. Hogy miért éppen az a csontváz a „logó”, de nincs rá ötletük, azt viszont nevetve (s egy kicsit még mindig borzongva) mesélik el, hogy az avatáskor, a délután háromórai kezdés előtt örült tempóban igyekeztek összerakni a vázat a földön szanaszét heverő bálnacsontokból, mint valami bonyolult, háromdimenziós kirakós játékot. Az utolsó darab csak néhány perccel az elnök érkezése előtt került föl a helyére, de még azért éppen időben.

Judit közben beiratkozik. Előre tájékozódott a honlapról, így a lányok nem tudják meglepni váratlan óhajaikkal, amikor valamilyen, a lakcímét igazoló dokumentumot (pl. a legfrissebb telefonszámla vagy kábeltévé-számla fénymásolatát!), meg a választói igazolványt (kártyát) kéri tőle, ami ott nagyjából a személyi igazolványnak felel meg. Kezetre természetesen nincs szükség, bár Judit szerint ez koránt sem természetes az ottani könyvtárakban. Míg ők adminisztrálnak, megkérdezem az egyik lányt, hogy bemehetnék-e egy kicsit a pultjuk mögé. A szándékom némiképp sanda, mert figyelem egy ideje a szerkezetet, de nem tudok rájönni, hol a bejárata. Mondják, hogy persze, jöj-jek csak. Kérdő tekintetemre nevetősen mutatnak egy nyílásra, ami a körbe futó asztal-lap egy szakasza alatt, a tárt pultot megszakítva, éppen rám vár. Nagy nehezen bebújok (ezt a lányok persze sokkal fürgébben csinálják), miközben megemlegetem a zseniális belsőépítész fölmenőit. Némi szuszogás után győztesen tekintek körbe, felajzva várom a potenciális olvasókat, de hát – hétköznap délelőtt lévén – alig néhány ember lézeng a roppant monstrum belsejében. Sportosan visszakúszom hát a használati térbe, és odaülök az egyik gép mellé: megnézném a leveleimet, meg a honlapjukat, ám a masina nem fogad be. Kellene neki a kölcsönzőjegyem száma, mondják a lányok.

Mielőtt elköszönnénk, még egy fizikai tortúra vár ránk: mint lelkes „kult-turisták”, behatolunk a ketrecek birodalmába, hogy böngésszünk valamit az idegen nyelvek tanításának módszertani szakirodalmából. Leküzdve a – Judit szavaival – „teraszos népművelés” akadályait, a szédítő párkányokat és kiugrókat, rátalálunk a megfelelő könyvekre. Gyors adminisztráció után némi megkönnyebbüléssel érünk ismét talajszintet, s jutunk ki a monstrumból. Menekülés közben csak futólag konstátálom, hogy az Admirális egy fülkében békésen szendereg. Nincs bátorságom lefényképezni, hátha a villanásra tüzel...

Este Juditéknál keresgélek az interneten. Egy brazil építész blog (blogdoalencastro.blogspot.com/2006_08_01_archive.html) szerzőjének 2006 nyarán megfogalmazott, nem túl hízelgő véleménye szerint Mexikóban épült föl Latin-Amerika új brutális „nagy műve”, az Albert Kalach tervezte Vasconcelos Könyvtár. Kalach projektjét nemzetközi versenykiírás nyomán, közel hatszáz terv közül választották ki. A pályázók között neves angol, spanyol, uruguayi és észak-amerikai építészek is szerepeltek, s a zsűrinek húsz jeles építész volt a tagja. A könyvtár honlapjáról (<http://www.biblioteca-vasconcelos.gob.mx/>) vett adatok szerint a létesítmény területe közel 38.000 m², amelynek kétharmadán az ország flóráját bemutató botanikus kert terül el. A 270 m hosszú, 28 m széles monstrumot a méretei miatt megakönyvtárnak is „becézik”. Az egykori Buenavista pályaudvar helyén álló épület-intézményben évi négy és fél millió látogatóval számolnak.

A könyvtár a nevét José Vasconcelosról kapta. A névadó a mexikói kultúra jelese, a múlt század első felében élt író és filozófus, politikus és miniszter, a mexikói nemzeti könyvtár egyik leghíresebb igazgatója. Még a bálnáról is kiderül a honlapról némi többlet információ: ez a jóság Északnyugat-Mexikóból, Baja California tagállamból, a Kaliforniai öböl lagúnáiból származik. Ott van a Bering tengeri szürkebálnáknak, a földkerekség legszívósabb vándor-emplőseinek a párzási helye. Ezek az állatok évente mintegy húszezer kilométert tesznek meg a Csendes óceánban, északi élőhelyük és melegtengeri szaporodási helyük között, a kitarítás és szívósság élő jelképeiként.

A honlapon olvasható a könyvtár küldetésnyilatkozata is, amely szerint a Vasconcelos Mexikó központi közkönyvtára, a Nemzeti Közkönyvtárak Hálózatának szolgáltatási centruma. Mint ilyen, sokoldalú szakmai segítséget, bibliográfiai információt nyújt a tagkönyvtáraknak, számítógépes adatszolgáltató hálózatba szervezi azokat, s továbbképzéseket szervez a közkönyvtári szakembereknek. Működését és tevékenységét a CNCA (Nemzeti Kulturális és Művészeti Tanács) nevű kormányzati intézmény irányítja. Ma azonban ez a Tanács már a Vasconcelos felújítási munkálatainak a felelőse. A könyvtár ugyanis – alig tíz hónapi működés után – 2007. március 19-én bezárt, s még most, 2008 májusában is zárva tart.

Hogy miért? A „Vasconcelos saga” jobb megértéséhez itt most némi mexikói belpolitikával fűszerezett kitérőt kell tennem.

II. A háttér

Megérkezésem másnapján egyedül járom a történelmi városközpont főterét, a Zócalót. A Tenochtitlan (Moctezuma azték fővárosának romjai), s a 16. századi Katerdrális után megnézném Diego Rivera híres freskóit a Nemzeti Palotában. De az épületet, benne az elnöki hivatalt, meg a parlament üléstermét fémkordon övezi, s a szűk bejárat marcona kommandósok őrzik. Mutogatom az újságíró igazolványom, mire a fejüket rázzák: ide ugyan nem! Miért? Mert „manifestaciones” vannak – mutat a hátam mögé egyikük lazán, a géppisztoly csövével. A téren vidám zene szól, és néhány száz ember hullámszik, jókora nyélen lobogó sárga zászlók alatt. Igazi fesztiválhangulat, percesekkel, főtt kukoricásokkal, szuvenír árusokkal. Felötlenek előttem a pesti tévés közvetítések, s szívesen mondanám a marconáknak: - Ez nektek tüntetés, barátaim? Látnátok ilyenkor nálunk a Kosuth teret! Csak mondanám persze, de ennyire azért nem vagyok offé spanyolból. Amúgy meg ráérzek: ezek aligha velem akarnak röpgyűlést tartani összehasonlító tüntetésből. Jobb híján odébbállok hát. Délután már Judittal kerülünk vissza a Zócalóra. Egy városnéző „turibusz” nyitott tetején imbolygunk be a térre. Legalább harminc ezres, szónokoktól hergelt, dühödte rigmusokat skandáló tömegben vergődik át a járgányunk. Ez már nem fesztivál, ez tényleg tüntetés! Némi szorongással nézegetünk körbe, a többi turista arcára is ráfagy a lelkes „odanézz, hűdeklasz!” vigyor. Mérhető a buszon a megkönnyebbülés, amikor végre kievickélünk a térről. Aztán másfél óra múlva, jókora kanyarok és sok-sok látnivaló után, a Zócalótól vagy fél kilométerre újra szembe találjuk magunkat a tüntetőkkel. Időközben rohamrendőrök szorították ki őket a főtérről, s még itt is hajkurásszák kisebb-nagyobb csoportjaikat. A kordon után megint kezdem otthon érezni magam.

Este Judit röviden összegzi az előzményeket: 2006 nyarán elnökválasztás volt Mexikóban. A két esélyes jelölt, a hatalmon lévő jobboldalt képviselő Felipe Calderón, és a baloldali Lopez Obrador közül az előbbi nyert – kemény 0.58 %-kal. Mértékadó, semleges körök véleménye szerint csalással, amelynek egyik fő szervezője a regnáló elnök, a szintén jobboldali Vicente Fox volt. Az erősen populista színezetű vesztes, Obrador is osztotta ezt a véleményt, s meg is próbálkozott mindenféle törvényes (és kevésbé törvényes) eszközzel, hogy az igazát bizonyítsa. A választási bíróság végül a latin-amerikai demokrácia játékszabályai szerint döntött: tényleg nem volt itt minden rendben kérem, viszont – nyert Calderon, és veszített Obrador. Utóbbinak maradt a polgári enge-

detlenség, híveit (főleg a szegény vidékieket) rendre a fővárosba hívta tüntetni, még hónapokkal e választás után is, Calderon pedig 2006. december elsején hivatalba lépett.

S hogy mi köze mindennek a Vasconceloshoz? A már említett blogger, elmarasztaló véleményének alátámasztására hivatkozik többek között az *El País* című spanyol nyelvű napilapra, amely szerint a könyvtár a leköszönő Vicente Fox elnök populizmusának megtestesülése. Valóban, a Vasconcelos számított a 2001 és 2006 közötti fél évtizedet átfogó elnöki éra legmonumentálisabb állami (kulturális) projektjének. A beruházás maga legalább egymilliárd pesóba került, ez mintegy százmillió USA dollárnak megfelelő összeg. (Más források egyébként 1.3 milliárdos költségről szólnak.) A választások közeledtével fölgyorsult az építkezés. A rohammunka végül eredményesnek bizonyult: Fox elnök 2006 május 16-án, néhány héttel az elnökválasztás előtt, a kampány részeként avatta föl a könyvtárt. (Ez volt a „fölszállott a bárna” napja!) Az elnök avató beszédében elmondta, hogy a Vasconcelos minden szempontból 21. századi, rendkívül korszerű könyvtár, amelyről hamarosan világszerte beszélni fognak. Az (ex) elnök kitűnő jósnak bizonyult, bár ő nyilván nem arra gondolt az avatáskor, hogy a könyvtárt alig tíz hónap után, 2007. márciusában be kell majd zárni, különböző konstrukciós hibák miatt. Ez a feltűnően gyors amortizáció csakugyan beszédtéma lett a nagyvilágban.

II. Epilógus(?)

Az új kormány szerint is elhamarkodták az átadást, ezért „a hatékonyabb üzemelés és a biztonságosabb szolgáltatások érdekében” át kell építeni az objektumot. A legalább háromtucatnyi konstrukciós hiba miatt a felelős kormányzati tisztviselők ellen fegyelmi eljárás indult. (Beázásokról, a dokumentumok állagát veszélyeztető nedvességről, a befejezetlen botanikus kertről, meg a hiányos katalógusokról szól a fáma.) A rekonstrukciós költségek a hírek szerint meghaladják az ötvenmillió pesót (mintegy ötmillió millió dollárt!). A munkálatok megindultak, de a könyvtár még 2008 áprilisában, több mint egy év szünet után sem nyitott ki újra. Azt sem lehet biztosan tudni, hogy az illetékesek megkapták-e a támogatásokat, csak nem sikerült még a célnak megfelelően elkölteni, vagy meg se kapták. A munkát irányító „illetékes” egyébként a korábban már említett Tanács. Ez a hangzatos nevű szervezet egy év alatt állítólag annyi közpénzt nyelt el, amennyit soha eddig nem sikerült még elnyelnie, pedig ez az intézmény (is) közismert pénznyelő Mexikóban. Akár a Vasconcelosnak kiutalt támogatás is elpárologhattott valahol – a többi után...

A munkatársak az újbóli megnyitáig különböző tanfolyamokon és továbbképzéseken vesznek részt, és folytatják az állomány számítógépes feltárását. A könyvtárosok egyébként némi rezignáltsággal hívták föl a figyelmet, hogy a szűk tízhónapnyi nyitva tartás idején a látogatók sokkal inkább internet kávéháznak használták az intézményt, mintsem hogy az alapszolgáltatásait vették volna igénybe. A legsikeresebb rendezvényüknek pedig egy divatbemutató bizonyult.

Itt tart most a Biblioteca Vasconcelos. Nyitás: amikor elkészül – olvasható a honlapon. Mexikóban minden lehetséges, de semmi sem biztos – mondja Judit. Én meg, hajde szívesen visszamennék a második megnyitóra! Csak az a gond, hogy nem bírja a büdzsé(m)...